

Татакі Дмитро Дмитрович

Сучасний стан співробітництва між Китаєм та країнами Африки: інвестиційний аспект

УДК 327.82

DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2021-6.18>

Татакі Дмитро Дмитрович
старший викладач кафедри
міжнародних відносин та права
Державного університету
«Одеська політехніка»
просп. Шевченка, 1, Одеса, Україна

У статті досліджена проблема співробітництва між Китаєм та країнами Африки в контексті розвитку інвестиційних зв'язків. Актуальність теми зумовлена зростанням ролі країн Африки у зовнішньоекономічній політиці Китаю внаслідок необхідності пошуку ним доступу до ресурсів, підтримки розвитку виробничого потенціалу, реалізації стратегії глобального лідерства та з інших мотивів.

Метою статті є аналіз сучасного стану співробітництва Китаю та країн Африки в контексті реалізації інвестиційної політики.

У процесі дослідження використовувались такі загальнонаукові методи: компаративний та системний аналіз, систематизація.

Результати дослідження продемонстрували зростання інвестиційної активності Китаю у країнах Африки. Особливий інтерес становить зростання обсягів інвестицій з Китаю навіть у період пандемії Covid-19, що підтверджує значний інтерес з боку Китаю до присутності на континенті. Обґрунтовано, що основною складовою частиною моделі впливу Китаю на африканському континенті є саме економічна, зокрема інвестиційна, зацікавленість. Така модель зовнішньої присутності Китаю на континенті кардинально відрізняється від моделі США, які з середини 2000-х рр. практично втратили економічне лідерство на континенті. Визначено основні етапи у розвитку інвестиційної політики Китаю в африканських країнах (починаючи від інвестицій у енергетичний сектор і закінчуючи створенням спільних підприємств, вільних економічних зон). Обґрунтовано, що, на протиположності політиці США, Китай будує взаємозв'язки з країнами Африки на принципах економічної допомоги, демонстрації невтручання у внутрішню політику країн, рівності та довіри.

У статті акцентовано увагу на неоднозначності результатів присутності Китаю у країнах Африки. Це зумовлено розглядом зовнішньої політики країни у світлі неоколоніалізму, який визначено як політику посилення нерівнозначності інтересів, несправедливості у розподілі прибутків від співробітництва. У статті систематизовано основні підходи до визначення ролі Китаю на континенті. Обґрунтовано, що сучасний стан розвитку міжнародних відносин, недостатня реалізація потенціалу у співробітництві формують значні передумови для подальшого розвитку присутності Китаю у країнах Африки.

Ключові слова: Китай, країни Африки, китайсько-африканське співробітництво, іноземні інвестиції, інвестиційна політика.

Вступ. Ефективність китайської соціально-економічної моделі прямо залежить від реалізації ресурсно-виробничого потенціалу. Через нестачу ресурсів, необхідність підтримувати систему виробництва і збуту Китай був змушений шукати нові формати співробітництва. Одним з важливих напрямів такого співробітництва є африканський континент, який становить значний інтерес з точки зору наявності нафтових запасів, недостатньої насиченості споживчого ринку та можливостей диверсифікації сфер інвестування. Так, за даними Світового банку [1], у країнах Африки здійснює бізнес понад 2000 підприємств, більшість з яких є державними підприємствами, особливо у сфері енергетики, що є додатковим підтвердженням єдиного курсу державної політики на зростання присутності Китаю на континенті.

Модель зовнішньої політики Китаю щодо країн континенту характеризується використанням інструментів «м'якої» сили, у тому числі впливу через культуру і функціонування Конфуціанства. Крім того, політичне керівництво Китаю намагається залишати осторонь складні політичні питання (наприклад, Західна Сахара) з метою зменшення напруженості з ключовими партнерами. Таке поєднання економічної влади з ліберальною зовніш-

ньою політикою посилює конкурентоспроможність Китаю у відносинах з країнами Африки порівняно з США та Росією.

Питанню співробітництва Китаю з країнами Африки присвячені роботи О.М. Олійника [2], О.В. Тихоненка [3], М. Edel and W. Y. Chan [4], А. Etzioni [5].

Водночас мінливість зовнішнього середовища призводить до нестабільності відносин між країнами, формування необхідності обговорення багатьох важливих проблем. Таке обговорення було заплановане у рамках 8 Міністерської зустрічі Форуму з китайсько-африканського співробітництва 29–30 листопада 2021 р. у Дакарі. Зазначені проблеми зумовлюють актуальність обраної теми дослідження.

Мета та завдання. Метою статті є аналіз сучасного стану співробітництва між Китаєм та країнами Африки в контексті реалізації інвестиційної політики. З метою досягнення поставленої мети у процесі дослідження були визначені такі завдання: визначити характеристики моделі зовнішньої політики Китаю щодо країн Африки; проаналізувати обсяги інвестицій між країнами у динаміці з 2010 до 2020 р.; визначити історичні етапи еволюції інвестиційної політики Китаю у країнах Африки, сфор-

мулювати перспективи та загрози подальшому розвитку співробітництва між Китаєм та країнами Африки.

Методи дослідження. У процесі дослідження використовувались такі методи: компаративний аналіз (порівняння обсягів інвестицій у динаміці з 2010 до 2020 р.), системний аналіз (комплексний розгляд сучасного стану взаємовідносин між Китаєм та країнами Африки), систематизація (виділення етапів еволюції інвестиційної політики між Китаєм та країнами Африки, групування підходів до визначення ролі Китаю у країнах Африки).

Результати. Модель зовнішньої політики Китаю у країнах Африки заснована на забезпеченні економічного інтересу, а також активній реалізації інвестиційної політики. Китай гостро потребує значних ресурсів для підтримки виробничих потужностей, від ефективного функціонування яких залежить розвиток його соціально-економічної моделі. І.Ю. Гришова, К.С. Нестерова вказують на те, що нестача ресурсів актуалізувала перехід до імплементації моделі циркулярної економіки в контексті сталого розвитку [6].

Такий підхід суттєво відрізняє Китай від країн-конкурентів, передусім США. Водночас немає єдності серед думок науковців та політологів щодо вигідності активізації присутності Китаю на континенті. Так, можна визначити три таких основних напрями досліджень у цій сфері: Китай як партнер у розвитку (переважно китайські ЗМІ, науковці та державні службовці), Китай як конкурент (ЗМІ у США та Росії) та Китай як новий колонізатор (ЗМІ у США та в окремих африканських країнах). Ми вважаємо, що зовнішню політику Китаю щодо країн Африки слід розглядати крізь призму стратегічного партнерства, оскільки неоколоніалізм притаманний усім провідним країнам світу, зокрема США та Росії. Отже, розглядати його лише як особливість зовнішньої політики Китаю на континенті неправильно.

Статистика свідчить про зростання іноземних інвестицій з Китаю до країн Африки (рис. 1). У 2020 р. обсяг інвестицій становив понад 2 млрд дол. США. Також потрібно відмітити бурхливе зростання обсягів інвестицій у 2018 р., що може бути пояснене тим, що 27–28 листопада 2017 р. у Марракеші відбувся масштабний китайсько-африканський інвестицій форум, під час якого представники бізнесу домовились про реалізацію низки спільних проєктів у сфері транспорту, інфраструктури, енергетики тощо.

Водночас США у своїй зовнішній політиці не проявляли активного інтересу до країн Африки. Поступово з 2013 р. Китай за обсягами інвестицій став перевищувати показник США.

З початком пандемії Covid-19 обсяг інвестицій між Китаєм та країнами Африки зріс. У 2020 р. китайські підприємства інвестували в Африку 2,96 млрд дол. США порівняно з 2,7 млрд дол. США у 2019 р. [8]. Така вражаюча тенденція зумовила необхідність розробки подальших напрямів співробітництва.

До основних мотивів активізації присутності Китаю у країнах Африки слід віднести такі:

1) отримання доступу до ресурсів, зокрема сировини та сільськогосподарської продукції. За даними [9], зовнішня торгівля між Китаєм та країнами Африки у період з 2020 до 2021 р. зросла майже вдвічі. Понад 97% експортної продукції з 33 найбідніших країн Африки продається до Китаю без митних зборів. Процес відновлення економіки Китаю та світової економіки в цілому потребує зростання темпів виробництва, а також використання ресурсів. Процес остаточного переходу до «зеленої» економіки у Китаї знаходиться у стадії розвитку, що вимагає від країни пошуку джерел сировини, які можуть надати країни Африки;

2) зацікавленість у робочій силі. Очікується, що до 2034 р. чисельність населення Африки буде

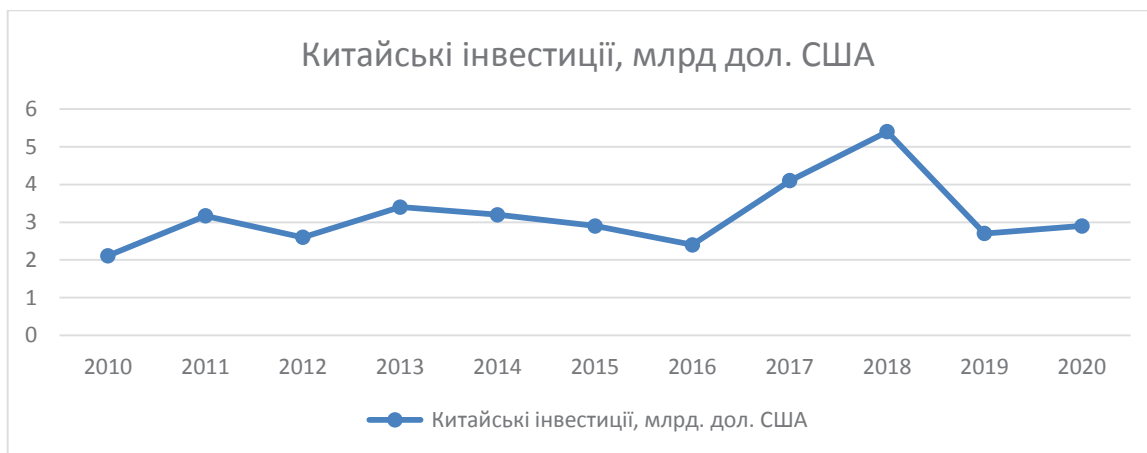

Рис. 1. Динаміка обсягів китайських інвестицій до країн Африки, млрд дол. США*

*Складено автором з використанням джерела [7]

більшою за чисельність Китаю та Індії разом [10], що вимагає пошуку додаткових можливостей для розвитку соціально-економічної моделі країни. За даними [11], чисельність китайських робітників в Африці у 2019 р. становила понад 180 тис. осіб;

3) зростання чисельності населення на континенті, що свідчить про зростання обсягу споживчого ринку, який є недостатньо опанованим. Додатковим мотивом можна вважати низьку вартість робочої сили відносно заробітних плат у Китаї, що сприяє активізації прямих закордонних інвестицій до країн Африки.

У процесі співробітництва між Китаєм та країнами Африки можна виокремити такі етапи розвитку інвестиційної політики [9–11]:

1) інвестиції в енергетику. На цьому етапі переважали інвестиції в енергетичний сектор;

2) інвестиції в інші сфери. Відбулась диверсифікація інвестиційної політики Китаю на континенті, були реалізовані інвестиційні проєкти у сфері інфраструктури, технологій, будівництва тощо;

3) у період розгортання світової фінансової кризи інвестиційна політика була заснована на реалізації пільгових кредитних програм для країн Африки;

4) у сучасних умовах китайський бізнес активно створює спільні підприємства у країнах Африки, активізувались процеси M&A (злиття та поглинання), були реалізовані проєкти зі створення вільних економічних зон (Ефіопія, Замбія, Нігерія).

Значні зрушення у китайсько-африканських відносинах відбулись у 2000 р., оскільки на офіційному рівні був започаткований Форум співробітництва «Китай – Африка» (FOCAC), який виконує функцію фасилітатора зовнішніх відносин між країнами.

У 2006 р. Китай вперше презентував на міжнародній арені зовнішню політику щодо країн Африки, підкреслюючи принципи рівності, партнерства та взаємовигоди.

Водночас такі дослідники, як M. Edel and W. Y. Chan [4], A. Etzioni [5] та ін., вказують на неочевидність вигод для країн Африки від китайської присутності. Така політика неокolonіалізму характеризується асиметричністю та несправедливістю відносин між учасниками, зменшенням суверенітету країн Африки, зростанням їх зовнішнього боргу. Наприклад, з 2000 р. до 2020 р. зовнішній борг китайським інвесторам у Замбії зріс майже вдвічі і становив понад 6,5 млрд дол. США [9].

Іншим підтвердженням думки про неокolonіалізм Китаю можна вважати те, що модель присутності була побудована на економіці та торгівлі, використанні ресурсів, що було характерним за часів колоніальної системи [10].

З боку Китаю також слід відзначити ключові ризики в інвестуванні до країн Африки, пов'язані з політичною нестабільністю країн, а також вичер-

паністю ресурсів та борговою кризою, у яку вони поступово потрапляють. До того ж експропріації, зокрема Велика Британія та Франція, мають традиційні економічні інтереси, які суттєво обмежуються присутністю Китаю на континенті.

Висновки. Таким чином, Китай з середини 2000-х рр. активізував присутність у різних регіонах світу, у тому числі в Африці, через необхідність вирішення внутрішніх ресурсних проблем, конкуренцію з США, підтримку прибутків китайських інвесторів. Модель зовнішньої політики Китаю заснована на реалізації інвестиційних проєктів, наданні фінансової допомоги, збільшенні обсягів торгівлі з країнами Африки. Такий підхід кардинально відрізняє політику Китаю від конкурентів у регіоні, оскільки Китай є більш толерантним до складних політичних питань, авторитарних режимів тощо. Водночас з боку міжнародного співтовариства інвестиційна політика Китаю викликає занепокоєння через зростання рівня фінансової залежності країн Африки, розвиток неокolonіальної системи.

Інвестиційна політика Китаю щодо країн Африки значно змінилась, оскільки вона починалась лише зі здійснення інвестицій у енергетичний сектор, а у сучасних умовах характеризується зростанням ролі інших форм виходу на зовнішній ринок, у тому числі й створенням спільних підприємств, злиттям та поглинанням, створенням вільних економічних зон.

Подальше співробітництво між Китаєм та країнами Африки має величезний потенціал, оскільки навіть в умовах пандемії Covid-19 вони не лише змогли зберегти обсяги торгівлі та інвестицій, але і збільшили їх. Проте слід відзначити високу волатильність цих відносин через вплив багатьох факторів зовнішнього середовища, політичну нестабільність країн Африки, занепокоєність європейських країн щодо реалізації власних економічних інтересів і їх вплив через міграційну та культурну політику, конкуренцію з США за глобальне лідерство.

ЛІТЕРАТУРА:

1. China and Africa. URL: <https://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/Event/Africa/Investing%20in%20Africa%20Forum/2015/investing-in-africa-forum-china-and-africa.pdf>.
2. Олійник О.М. Нова модель стратегічного співробітництва Китаю та країн Африки на сучасному етапі. URL: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/925/1/Nova%20model%20stratehichnoho%20partnerstva.pdf>.
3. Тихоненко І.В., Вуйко В.В. Економічний вектор африканської політики КНР: виклики та перспективи. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/404779.pdf>.
4. Edel M., Chan W.Y. China in Africa: a form of neo-colonialism? URL: <https://www.e-ir.info/2018/12/02/china-in-africa-a-form-of-neo-colonialism/>.
5. Etzioni A. Is China a new colonial power? URL: <https://thediomat.com/2020/11/is-china-a-new-colonial-power/>.

6. Гришова І.Ю., Нестерова К.С. Модель циркулярної економіки в контексті сталого розвитку. *Економіка АПК*. 2021. № 4. С. 88–94.

7. Annual flow of FDI from China to Africa from 2010 to 2020. URL: <https://www.statista.com/statistics/277985/cash-flow-of-chinese-direct-investments-in-africa/>.

8. Chinese firm's FDI to Africa. URL: <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3146924/chinese-firms-direct-investment-africa-rises-despite-covid-19>.

9. What can Africa expect from FOCAC 2021? URL: <https://african.business/2021/11/trade-investment/what-can-africa-expect-from-focac-2021/>.

10. Why substantial Chinese FDI is flowing into Africa? URL: <https://blogs.lse.ac.uk/africaatlse/2021/04/02/why-substantial-chinese-fdi-is-flowing-into-africa-foreign-direct-investment/>.

11. Africa: China's trade with the continent grows to record highs. URL: <https://www.globalcompliancenews.com/2021/09/26/africa-chinas-trade-with-the-continent-grows-to-record-highs-16092021/>.

REFERENCES:

1. China and Africa. URL: <https://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/Event/Africa/Investing%20in%20Africa%20Forum/2015/investing-in-africa-forum-china-and-africa.pdf> [in English].

2. Oliinyk O.M. Nova model stratehichnoho spivrobotnytstva Kytau ta krain Afryky na suchasnomu etapi. URL: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/925/1/Nova%20model%20stratehichnoho%20partnerstva.pdf> [in Ukrainian].

3. Tykhonenko I.V., Vuiko V.V. Ekonomichnyi vektor afrykanskoj polityky KNR: vyklyky ta perspektyvy. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/404779.pdf> [in Ukrainian].

4. M. Edel and W. Y. Chan. China in Africa: a form of neo-colonialism? URL: <https://www.e-ir.info/2018/12/02/china-in-africa-a-form-of-neo-colonialism/> [in English].

5. Etzioni A. Is China a new colonial power? URL: <https://thediplomat.com/2020/11/is-china-a-new-colonial-power/> [in English].

6. Hryshova I.Iu., Nesterova K.S. Model tsyrkuliarnoi ekonomiky v konteksti staloho rozvytku. *Економіка АПК*, 2021, № 4, 88–94 [in Ukrainian].

7. Annual flow of FDI from China to Africa from 2010 to 2020. URL: <https://www.statista.com/statistics/277985/cash-flow-of-chinese-direct-investments-in-africa/> [in English].

8. Chinese firm's FDI to Africa. URL: <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3146924/chinese-firms-direct-investment-africa-rises-despite-covid-19> [in English].

9. What can Africa expect from FOCAC 2021? URL: <https://african.business/2021/11/trade-investment/what-can-africa-expect-from-focac-2021/> [in English].

10. Why substantial Chinese FDI is flowing into Africa? URL: <https://blogs.lse.ac.uk/africaatlse/2021/04/02/why-substantial-chinese-fdi-is-flowing-into-africa-foreign-direct-investment/> [in English].

11. Africa: China's trade with the continent grows to record highs. URL: <https://www.globalcompliancenews.com/2021/09/26/africa-chinas-trade-with-the-continent-grows-to-record-highs-16092021/> [in English].

Current state of cooperation between China and African countries: the investment aspect

Tataki Dmytro Dmytrovych

Senior Lecturer at the Department of International Relations and Law State University "Odessa Polytechnika" Shevchenko Ave., 1, Odessa, Ukraine

The article examines the issues of the Sino-African cooperation in the context of the development of investment ties. The relevance of the topic is due to the growing role of African countries in China's foreign policy due to the need to seek access to resources, support the development of productive capacity, the implementation of global leadership strategies and other motives.

The aim of the article is to analyze the current state of the Sino-African cooperation in the context of investment policy.

The following general scientific methods were used in the research process: comparative and system analysis, systematization.

The results of the study showed an increase in China's investment activity in Africa. Of particular interest is the growth of investment from China, even during the David-19 pandemic, which confirms the significant interest of China in its presence on the continent. It is substantiated that the main component of the model of China's influence on the African continent is economic, in particular investment. This model of China's external presence on the continent is radically different from that of the United States, which has virtually lost economic leadership on the continent since the mid-2000s.

The main stages in the development of China's investment policy in African countries, starting with investments in the energy sector and ending with the creation of joint ventures, free economic zones, have been identified. It is argued that, in contrast to US policy, China is building relations with African countries on the principles of economic assistance, deliberate demonstration of non-interference in domestic politics, equality and trust.

At the same time, the article focuses on the ambiguity of the results of China's presence in Africa, due to the consideration of the country's foreign policy in the light of neocolonialism, which is defined as a policy of increasing inequality of interests, injustice in the distribution of cooperation. The article systematizes the main approaches to determining the role of China on the continent. It is substantiated that the current state of development of international relations, insufficient realization of potential in cooperation form significant preconditions for further development of China's presence in African countries.

Key words: China, African countries, Sino-African cooperation, foreign investment, investment policy.